

Κριτική στην Πανορθόδοξη Σύνοδο από τη Ρωσική Εκκλησία της Διασποράς (ROCOR)

Ανακοίνωση της Ιεράς Συνόδου της Ρωσικής Ορθοδόξου Εκκλησίας της Διασποράς
(εν Υπερορία – ROCOR), Νέα Υόρκη – 13 Απριλίου 2016

Προς τους Πανοσιολογιωτάτους και
Αιδεσιμολογιωτάτους Κληρικούς, Οσιωτάτους Μοναχούς και
τον ευσεβή πιστό λαό της Ρωσικής Ορθοδόξου Εκκλησίας της Διασποράς.

Εις το Όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος!

Εν όψει της δημοσίευσής των κειμένων που θα συζητηθούν στην επικείμενη 'Πανορθόδοξη' Σύνοδο, η οποία έχει προγραμματιστεί να λάβει χώρα στην Κρήτη 16-27 Ιουνίου 2016, η Ιερά Σύνοδος της Ρωσικής Ορθοδόξου Εκκλησίας της Διασποράς ανέλαβε την ευθύνη να εξετάσει αυτά τα κείμενα, μαζί με πλήθος άλλων Ιεραρχών, κληρικών και λαϊκών που κάνουν το ίδιο, ενώ συνεχίζονται οι προετοιμασίες της Συνόδου και να συνομιλήσει με το θεοφύλακτο ποιμνιό της και άλλους για τις προτάσεις της, όσον αφορά τα κείμενα της Συνόδου που αποτελούν σημείο ενδιαφέροντος και προβληματισμού πολλών ανθρώπων. Ενθυμούμεθα, εν προκειμένω αλλά και γενικότερα, τα λόγια του Κυρίου μας προς τον Απόστολο Πέτρο, όταν του είπε ότι το έργο του μέλλοντος Ποιμένος θα είναι να βόσκει τα πρόβατά Του. (Ιω. 21.17) Ομοίως, γι' αυτούς που αγαπούν τον Χριστό, τροφή είναι να τηρούν επιμελώς ό,τι τους δίδαξε ο Χριστός **«εάν αγαπάτε Με, τας εντολάς τας Εμάς τηρήσατε»** (Ιω. 14.15 και 14.23).

Η Ολομέλεια της Ιεραρχίας της Ρωσικής Ορθοδόξου Εκκλησίας, με ζήλο γι' αυτές τις θείες εντολές και θέλοντας να εφαρμόσει αυτό που είπε ο δίκαιος Σολομών, «ὕπακούσεται σοφίας τὸ οὖς σου, καὶ παραβαλεῖς καρδίαν σου εἰς σύνεσιν» (Παροιμίες 2.2) εντρυφήσε στα κείμενα που τέθηκαν υπ' ὄψιν μας, με ταπείνωση, νήψη και υπακοή. Η εργασία αυτή πραγματοποιείται με πνεύμα ελευθερίας από κάθε φόβο ή βιοτική μέριμνα, εφόσον πιστεύουμε ακράδαντα ότι ο Θεός είναι ο Αρχηγός της Εκκλησίας και όπως Αυτός την οδήγησε διαμέσου των αιώνων μέχρι σήμερα, έτσι θα συνεχίσει να μας καθοδηγεί και να μας προστατεύει τώρα και πάντα, μέχρι την Δευτέρα Παρουσία Του.

Καταθέτουμε επομένως τις παρατηρήσεις μας για ορισμένα από τα εν λόγω κείμενα, ώστε να ενώσουμε τις σκέψεις μας μ' εκείνους τους πολλούς άλλους, οι οποίοι εργάζονται για να ευοδωθούν όλες οι διορθώξεις προσπάθειές μας και στους οποίους συμπεριλαμβάνονται ο Παναγιώτατος Πατριάρχης και τα συνεργαζόμενα μετ' αυτού, στο προπαρασκευαστικό αυτό στάδιο, μέλη της Ρωσικής Ορθοδόξου Εκκλησίας.

Ενώ ορισμένα από τα κείμενα, τα οποία παρήχθησαν στις προ-συνοδικές διασκέψεις για να τεθούν υπ' ὄψιν της Συνόδου - και ασφαλώς δεν είναι τελικά κείμενα, αλλά κατ' ανάγκην προπαρασκευαστικά - δεν μας προβληματίζουν κατά την ανάγνωση και μάλιστα, μερικά εμπειρέχουν στοιχεία χρήσιμης αποσαφήνισης (λ.χ. το κείμενο με τίτλο «Αυτονομία και Μέσα Ανακηρύξεως αυτής»), εντούτοις, σε κάποια άλλα κείμενα, **η χρήση αμφιλεγόμενης ορολογίας, η απουσία θεολογικής ακρίβειας και η επιλογή εκκλησιαστικής γλώσσας ξένης προς την ιερά Παράδοση της Εκκλησίας**, απαιτούν σχολιασμό που ίσως οδηγήσει στη διόρθωσή τους. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές σε δύο συγκεκριμένα κείμενα τα οποία τιτλοφορούνται: «Σχέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας με τον λοιπό Χριστιανικό κόσμο» και «η Αποστολή της Ορθοδόξου Εκκλησίας στον σημερινό κόσμο», ενώ ζητήματα εγείρονται επίσης με το διαδικαστικό κείμενο που φέρει τον τίτλο «Οργάνωση και Διεξαγωγή Εργασιών της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας».

Το κείμενο «Οι Σχέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας με τον λοιπό Χριστιανικό κόσμο»

Δεν μπορούμε να διαβάσουμε το εν λόγω κείμενο «Σχέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας με τον υπόλοιπο Χριστιανικό κόσμο» χωρίς να παρατηρήσουμε την έντονη ανακολουθία που το χαρακτηρίζει, τόσο ως προς την ορολογία όσο και ως προς την εννοιολόγηση· αλλά περισσότερο οδυνώμεθα για την αποτυχία του κειμένου να υιοθετήσει την ορθή Ορθόδοξη Εκκλησιολογία, κατά τρόπο ενδεδειγμένο για την πλήρη διατράνωση της Αλήθειας του Χριστού σ' έναν διηρημένο κόσμο. Θεωρούμε ότι αυτό είναι το πιο προβληματικό από τα Προσυνοδικά κείμενα και το οποίο θα χρειαστεί να υποβληθεί σε ουσιαστικές διορθώσεις κατά τις συνεδρίες της Συνόδου, εάν πρόκειται να λάβει μορφή κατάλληλη για έγκριση απ' αυτήν.

Οι αντιφάσεις-ανακολουθίες όσον αφορά την εκκλησιολογική ορολογία είναι πρόδηλες και έχουν ήδη επισημανθεί από πολλούς (Σεβ. Μητροπολίτη Ναυπάκτου, Σεβ. Μητροπολίτη Λεμεσού, καθώς και άλλους λογιωτάτους Ορθοδόξους κληρικούς και ακαδημαϊκούς θεολόγους). Ενώ το κείμενο ξεκινά με τον προσδιορισμό της αυτοσυνειδησίας της Ορθοδόξου Εκκλησίας «ούσα η Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία» (Αρθ. 1), η οποία «εδραιώνει την ενότητα της στο γεγονός ότι ιδρύθηκε από τον Κύριό μας Ιησού Χριστό, καθώς και στην κοινωνία της Αγίας Τριάδος και των Μυστηρίων» (αρθ. 2), εν τούτοις η ορολογία, η οποία χρησιμοποιείται σε όλη την έκταση του υπόλοιπου κειμένου, καθιστά αμφιλεγόμενες αυτές τις κατά κανόνα σαφείς και αληθείς φράσεις. Όχι μόνον η ανακήρυξη της Ορθοδόξου Εκκλησίας ως «της Μίας» Εκκλησίας δημιουργεί σύγχυση εξαιτίας της επιλογής της φράσης που ακολουθεί - ότι «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τήν ἱστορικήν ὕπαρξιν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν μή εὐρισκομένων ἐν κοινωνίᾳ μετ' αὐτῆς» (αρθ. 6) – αλλά και εξαιτίας των επανειλημμένων αναφορών «διαφόρων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν» (αρθ. 6 & 20). **Απουσιάζει παντελώς από το κείμενο η αναφορά στο γεγονός ότι η Εκκλησία όχι μόνον ιδρύθηκε από τον Κύριό μας και Θεό και Σωτήρα Ιησού Χριστό** (αρθ. 2), αλλά και ότι είναι Αυτή το μυστικό Σώμα Του, ενιαίο πάντοτε και αδιαίρετο (Εφ. 5.30, Κολ. 1.24). Παρότι ασφαλώς όλοι αναγνωρίζουν την ιστορική ύπαρξη ομάδων που θέλουν να ακολουθούν τον Σωτήρα, ξεχωριστά από την Ορθόδοξη Εκκλησία, και που μπορεί αφ' εαυτών να αυτο-προσδιορίζονται ως «εκκλησίες», εντούτοις **η Ορθόδοξη Εκκλησιολογία ουδόλως επιτρέπει τον πλουραλισμό σε αυτό που είναι η ίδια και πρέπει πάντοτε να είναι: η Μία Εκκλησία, το Σώμα του ίδιου του Χριστού**. Περιστασιακά είναι δυνατόν, κατά περιπτώσεων, να χρησιμοποιηθεί μία τέτοια ορολογία (λ.χ. 'άλλες εκκλησίες'), χάριν ευκολίας, αλλά όμως αυτή δεν μπορεί να έχει καμία θέση σε επίσημο έγγραφο της Εκκλησίας, το οποίο πρέπει να χαρακτηρίζεται από σχολαστική ακρίβεια και να απηχεί με σαφέστατο και αδιαμφισβήτητο τρόπο τις ιερές παραδόσεις που εμείς παραλάβαμε από τους θεοφόρους Πατέρες μας και τις οποίες εκείνοι παρέλαβαν από τον Κύριο.

Πιο σοβαρές είναι οι ελλείψεις αυτού του κειμένου, καθόσον αφορά την βασική διάκριση που πραγματεύεται: την Εκκλησία και τις σχέσεις της με τους εκτός Αυτής. Στις καρδιές μας απηχεί ο λόγος του Ιερομάρτυρος Ιλαρίωνος (Τρόϊτσκυ), ο οποίος μίλησε για το σχίσμα στον Χριστιανικό κόσμο, «Ποιός ευσυνειδητός Χριστιανός δεν διακατέχεται από λύπη στην ψυχή του, όταν βλέπει την εχθρότητα και τη διαίρεση μεταξύ ανθρώπων που θα έπρεπε να είναι ενωμένοι στην πίστη τους, ανάμεσα στους οποίους θα έπρεπε να βασιλεύει η ειρήνη που δόθηκε από τον Χριστό στους Αποστόλους Του και η αγάπη που εκχέεται στις καρδιές των Χριστιανών από το Άγιο Πνεύμα!». Ταυτόχρονα όμως αναγνωρίζουμε, ότι η επέλευση μιάς τέτοιας ειρήνης, σ' αυτούς που είναι διηρημένοι, μπορεί να έρθει μόνον με την ανακήρυξη του μοναδικού ορθού δρόμου προς την ένωση: της σωτηρίου ζωής που προσφέρεται «εν τη Εκκλησία».

Η δε κατανόηση, για το πως αυτοί θα επιστρέψουν στην Μία αδιαίρετη Εκκλησία, ξεκινά με την ορθή κατανόηση του αποχωρισμού τους απ' αυτήν. Εδώ το κείμενο είναι εξαιρετικά ασαφές. Σε κανένα σημείο του δεν λαμβάνει υπ' όψιν το παράδειγμα των Αγίων Πατέρων, των Συνόδων και των ιερών Κανόνων της Εκκλησίας, για τον προσδιορισμό της διαίρεσης μεταξύ των Χριστιανών ως απότοκο **του σχίσματος και της αιρέσεως (όρων που, παραδόξως, δεν εμφανίζονται πουθενά στο κείμενο)**, ήτοι σε σχέση με τον αυξανόμενο βαθμό αποκλίσεως και αποκοπής από το Σώμα του Χριστού και την Αλήθεια.[1] Αντιθέτως, το κείμενο υιοθετεί την παρα-εκκλησιολογική προσέγγιση, εντοπίζοντας την διαίρεση εντός ενός πλαισίου ευρέως εννοουμένης «τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος» (αρθ. 4), φράση αμφιλεγόμενη στη συνάφεια του κειμένου, η οποία χρησιμεύει για να υπονοήσει μια υπέρτατη «ενότητα των εν Χριστώ πιστευόντων» και η οποία επεκτείνεται πέρα από τη «Μια, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία», ενσωματώνοντας πολλές άλλες ομολογίες. [2]

Έτσι, σ' αυτό το πλαίσιο συνάφειας του κειμένου, **μιας ετερόδοξης παρα-εκκλησιολογίας, το κείμενο μιλά για την Χριστιανική ενότητα ως κάτι που «χάθηκε»** (αρθ. 5: «τῆς ἀπολεσθείσης ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν») και για την «ἀποκατάστασιν τῆς ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν» ως έναν από τους βασικούς στόχους της Εκκλησίας (αρθ. 4, 5, 12 & 24). Τέτοιες διατυπώσεις έρχονται σε αντίθεση με την κατά τα άλλα έγκυρη διακήρυξη ότι «κατά τὴν ὄντολογικὴν φύσιν τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἐνότης αὐτῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ διαταραχθῇ» (αρθ. 6). Επιπλέον, η ανάμειξη της ορθῆς διακήρυξης, ότι η Εκκλησία δίδει μαρτυρία «σ' εκείνους, οι οποίοι είναι εκτός Αυτῆς», με την πρόταση να εμπλέκεται με τέτοια σώματα «ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἀναζητήσεως, βάσει τῆς πίστεως καὶ τῆς παραδόσεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς ἀπολεσθείσης ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν» (αρθ. 5), καθιστά σαφές ότι η λεγόμενη «ενότητα», για την οποία γίνεται λόγος, είναι αυτή στην οποία η **Αγία Ορθόδοξη Εκκλησία των εν λόγω Συνόδων δεν αποτελεί παρά ένα κομμάτι ή συστατικό μέρος και όχι το αδιαίρετο όλον, (το Σώμα) το οποίο ο Χριστός συντηρεῖ πάντοτε ως Νύμφη Του** (Εφ. 5.25-26, 32). Σε όλο το παραπάνω, όχι μόνον υπονοείται μια ετερόδοξη εκκλησιολογία, που παρεισέφρησε στο προσχέδιο ενός πιθανού πανορθόδοξου ανακοινωθέντος, αλλά και παραβλέπεται μια μεγάλη ποιμαντική ευκαιρία.

Η αληθινή δυσαρμονία, που παρουσιάζεται σήμερα μεταξύ των Χριστιανών, είναι η απώλεια της ενότητας των ετεροδόξων Χριστιανών με την Ορθόδοξη Εκκλησία· η δε οδός προς την θεραπεία, η οποία μπορεί να καταστήσει την διηρημένη ανθρωπότητα αληθινά ενωμένη, είναι η εν μετανοία αποχώρηση από το σχίσμα και την αίρεση και η επιστροφή στη Μία Εκκλησία, η ενότητα της οποίας ουδέποτε διαταράχθη. [3] Προσευχόμεθα για την άνωθεν διατήρηση της εν λόγω εσωτερικής ενότητας, όταν αιτούμεθα υπέρ «της των πάντων ενώσεως» στις Ιερές Ακολουθίες, ενώ ταυτόχρονα, τηρούμε στις καρδιές μας την ελπίδα αυτοί που έχουν αποχωρήσει να επιστρέψουν. Ένα πανορθόδοξο ανακοινωθέν, το οποίο αποτυγχάνει να κηρύξει την ευαγγελική αυτή ελπίδα στον κόσμο, δικαίως χάνει την ευκαιρία να φέρει σ' αυτόν το μήνυμα της σωτηρίας.

Το ίδιο κείμενο εμπεριέχει και άλλες λανθασμένες διατυπώσεις, οι οποίες δεν μπορούν να αγνοηθούν. Κατ' αρχήν οι παρατηρήσεις του στο 23ο άρθρο, **περί της αναγκαιότητας του δια-Χριστιανικού θεολογικού διαλόγου** (αφ' εαυτού καλού και πιθανώς καρποφόρου εγχειρήματος), «ἀποκλειομένης πάσης πράξεως προσηλυτισμοῦ ἢ ἄλλης προκλητικῆς ἐνεργείας ὁμολογιακοῦ ἀνταγωνισμοῦ» (αρθ. 23). Η χαλαρή σύνδεση του όρου «προσηλυτισμός» με τον «διο-ομολογιακό ανταγωνισμό» είναι προβληματική, διότι ο Κύριος επιτάσσει το ενεργό κήρυγμα (που οδηγεί στο βάπτισμα) «πάντων των εθνών» (πρβ. Ματθ. 28. 19-20) και διαβεβαιώνει την Εκκλησία Του για την ιδιαίτερη απ' Αυτόν διατήρηση των

προσήλυτων - μια πραγματικότητα την οποία υμνούμε στους ψαλμούς των Τυπικών κατά την Θεία Λειτουργία («Κύριος φυλάσσει τους προσηλύτους...», Ψαλ. 145.9). **Η κατηγορηματική απαγόρευση του «προσηλυτισμού», ορθώς εννοούμενη από τους Ορθοδόξους προς τους ετεροδόξους, είναι μια σιωπηρή αποδοχή της «ισότητας των ομολογιών»** (κάτι το οποίο, δικαίως, από μόνο του λέει το κείμενο, ότι δεν μπορεί να γίνει δεκτό - πβ. αρθ. 18), δεδομένου ότι αυτό ισοδυναμεί με ομολογία της ιδέας, ότι οι ετερόδοξοι είναι ήδη ενωμένοι με το Σώμα του Χριστού (την Εκκλησία) και επομένως δεν χρειάζεται να μεταστραφούν σ' αυτήν δια της μετανοίας.

Υποθέτουμε ότι αυτή η σαφώς αντι-ευαγγελική απαγόρευση δεν ήταν στις προθέσεις (των συντακτών) του κειμένου, το οποίο συνδυάζει τον όρο «προσηλυτισμός» με τις «κραυγαλές εκδηλώσεις διο-ομολογιακού ανταγωνισμού», αλλά ότι, αντιθέτως, χρησιμοποιεί τον όρο σε μια κοινώς αποδεκτή καθομιλουμένη, αναφερόμενη σε δόλιες και συχνά ύπουλες τακτικές, που ενίοτε χρησιμοποιούνται κατά το κήρυγμα του Ευαγγελίου, αντί για αυτό καθεαυτό το κήρυγμα του Ευαγγελίου (εμείς έτσι ερμηνεύουμε την χρήση του όρου στο πρόσφατο κοινό ανακοινωθέν της Αυτού Αγιότητας του Πατριάρχου Μόσχας και του Ρωμαιοκαθολικού Πάπα της Ρώμης).[4] Ωστόσο, ενώ η άτυπη χρήση του όρου, αναφερόμενη σε συμπεριφορικές διαστρεβλώσεις, μπορεί να γίνει δεκτή σε ανεπίσημα και μη δεσμευτικά έγγραφα, εντούτοις είναι ανεπίτρεπτη σε επίσημες εκκλησιολογικές δηλώσεις.

Το κείμενο «**Η Αποστολή της Ορθοδόξου Εκκλησίας στον σημερινό κόσμο**»

Τα προβλήματα που εμπεριέχονται στο κείμενο με τίτλο «η Αποστολή της Ορθοδόξου Εκκλησίας στον σημερινό κόσμο» είναι πιο λεπτού και θεολογικού χαρακτήρα από τα σχετικά με το κείμενο περί των σχέσεων της Ορθοδόξου Εκκλησίας με τον υπόλοιπο Χριστιανικό κόσμο, αλλά ακριβώς γι' αυτό το λόγο απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή. Ο σεβασμιότατος Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου ήδη έχει επισταμένως επισημάνει τα βασικά ανθρωπολογικά σφάλματα που διατρέχουν όλο αυτό το κείμενο και καθιστούν την, κατά τα άλλα ευγενή, επικέντρωσή του - στο έργο της Ορθοδοξίας για την προώθηση της ειρήνης, την αποτροπή του πολέμου, την μάχη κατά των διακρίσεων, κτλ. - βαθιά προβληματική, μέχρι να διορθωθεί η διατύπωσή του.

Η καρδιά του προβλήματος έγκειται στην επίμονη, μέσα στο κείμενο, χρήση του όρου «ανθρώπινο πρόσωπο» αντί της ορθής χρήσεως του όρου «άνθρωπος» και στην εδραίωση των ανθρωπιστικών αναφορών του κειμένου επί ποικίλων παραλλαγών αυτής της φράσεως.[5] Η χρήση του όρου «ανθρώπινο πρόσωπο» για τον άνθρωπο εμφανίζεται σε αξιοσημείωτο βαθμό στον Ορθόδοξο διάλογο μόνο από την εποχή του Βλαδίμηρου Λόσκυ, (ο ίδιος αυτός αναγνώρισε την καινοτομία του στην χρήση του όρου)· και παρότι έχει περίπου καθιερωθεί στους σύγχρονους διαλόγους, οι άγιοι Πατέρες υπήρξαν συνεπείς στη χρήση του Γραφικού και λειτουργικού όρου «άνθρωπος».[6]

Στην Ορθόδοξη Γραμματεία, ο όρος «πρόσωπο» χρησιμοποιείται κυρίως σε σχέση με τα Θεία Πρόσωπα της Αγίας Τριάδος, για να επιβεβαιώσει τη μοναδική Υπόσταση του κάθε Προσώπου - του Πατρός, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος - αλλά επίσης και τη μοναδική υποστατική πραγματικότητα του Μονογενούς Υιού, στον Οποίον η Θεία και η ανθρώπινη φύση συνυπάρχουν «ασυγχύτως, αναλλοιώτως, αδιαιρέτως, αχωρίστως» (όροι της Δ' Οικουμενικής Συνόδου). Ο όρος αυτός δεν χρησιμοποιείται, σχεδόν ποτέ, για το ανθρώπινο ον (στο οποίο δεν υφίστανται τέτοιες διακρίσεις), παρεκτός όταν η αναφορά στον άνθρωπο γίνεται στο πλαίσιο της Τριαδολογικής ορολογίας, ακριβώς για να καταδειχθεί η απόλυτη διάκριση ανάμεσα στο δημιουργηματο-κτίσμα και στον Άκτιστο - διότι αν και ο άνθρωπος είναι «κατ' εικόνα και καθ'

ομοίωσιν του Θεού», ουδόλως ομοιάζει στην κτιστότητά του, με Αυτόν, ο Οποίος είναι Άναρχος.

Αυτή η διευκρίνιση, που εκ πρώτης όψεως φαίνεται ίσως υπερβολική ή ακόμη σχολαστική, έχει θεμελιώδη σημασία για την Ορθόδοξη θεολογία και ανθρωπολογία· δηλώνει δε τη ανάγκη για την μέγιστη δυνατή προσοχή, κατά την εξέταση κειμένων, που προορίζονται για ευρύτατη κυκλοφορία (ακόμη και στην προκειμένη περίπτωση, που το κείμενο δεν προτίθεται να μιλήσει για το Τριαδολογικό δόγμα, όπως εδώ, αλλά άθελα θέτει προβληματικά δογματικά ζητήματα). **Η εξάπλωση της εσφαλμένης χρήσης του όρου «ανθρώπινο πρόσωπο» για τον άνθρωπο, τα τελευταία 75 χρόνια, έχει οδηγήσει σε πολλές διαστρεβλώσεις της θεολογικής ορολογίας, στο πεδίο της Δογματικής** - μία από τις πλέον αξιοσημείωτες είναι η ιδέα ότι υπάρχει «κοινωνία τῶν θείων προσώπων» στην Αγία Τριάδα, θέση που διατυπώνεται ρητῶς στο εν λόγω κείμενο (αρθ. 2. α). [7] Οι ακριβείς θεολογικές συζητήσεις κατά τον 4ο και τον 5ο αιώνα, ξεκαθάρισαν ότι ο Πατήρ, ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα είναι ενωμένοι σε μια αἴδιο κοινωνία ουσίας (με διακριτά υποστατικά ιδιώματα των Τριῶν Προσώπων - το γεννητόν του Υιού, το εκπορευτόν του Αγίου Πνεύματος και την μοναρχία του Πατρός), και ενώ συνυπάρχουν πάντοτε σε αλληλοπεριχώρηση, δεν υφίσταται μεταξύ τους κοινωνία των Προσωπικών (υποστατικών) Ιδιωμάτων τους. Η λανθασμένη χρήση του όρου «ανθρώπινο πρόσωπο», για τον άνθρωπο, ωστόσο, έχει οδηγήσει σε θεωρήσεις, οι οποίες εκλαμβάνουν την κοινωνία του ανθρωπίνου γένους ως εφαρμογή της φύσεως της Αγίας Τριάδος κατά τρόπο αντίθετο στη σαφή διδασκαλία των (θεοφόρων) Πατέρων και των Οικουμενικών Συνόδων. Επί πλέον, τέτοια λανθασμένη ορολογία περί της Αγίας Τριάδος δημιουργεί νέα ανθρωπολογικά προβλήματα, τα οποία προκύπτουν από μία θεώρηση «του ανθρωπίνου προσώπου» «ὡς κοινωνίαν προσώπων ἀντανακλώντων κατὰ χάριν διὰ τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ζωὴν καὶ κοινωνίαν τῶν θείων προσώπων» (αρθ. 2.α - μία από τις πλέον προβληματικές φράσεις του κειμένου). Παρότι είναι αλήθεια ότι η ελευθερία του ανθρώπου (η θεματική του άρθρου 2), είναι δωρεά που εκπορεύεται από το γεγονός, ότι αυτός έχει δημιουργηθεί «κατ' εικόνα» του Θεού, εντούτοις ούτε η ζωή του στην ευρύτερη κοινωνία του γένους των ανθρώπων, ούτε η ελευθερία που ασκεί εντός αυτής, είναι συγκρίσιμες με την ελευθερία των Θεῶν Προσώπων, η οποία εκφράζεται στην αιώνια αλληλοπεριχώρησή τους.

Σε πολλά σημεία του Κειμένου υπάρχουν ενδείξεις αυτής της εσφαλμένης ανθρωπολογίας, οι οποίες συνοψίζονται στην επιθυμία των συντακτῶν του να προωθήσουν «τη γενική αναγνώριση της υψηλής αξίας του ανθρωπίνου προσώπου» (άρθ. 1.iii) ως πηγή για την αποστολική γλώσσα του κειμένου. Ωστόσο, όταν ο άνθρωπος προσδιορίζεται, εσφαλμένα, ως ανθρώπινο πρόσωπο, το οποίο αντανακλά μια λανθασμένη αντίληψη περί μιας «κοινωνίας των Θεῶν Προσώπων» στην Αγία Τριάδα, τότε η «υψηλή αξία» του θεωρείται κατ' ανάγκην με ανακριβείς όρους. Η αξία του ανθρώπου είναι πράγματι υψηλή, αλλά το ορθό θεμέλιο της αξίας του έγκειται ακριβῶς στην κτιστή διάκρισή του από τα Πρόσωπα της Αγίας Τριάδος, στη ζωή της Οποίας καλείται ωστόσο και την εικόνα της Οποίας ο ίδιος φέρει μυστικά, κάτι που τον καθιστά μοναδικό σε όλη την κτίση, καθότι αυτός μπορεί να φθάσει στην ομοίωση με τον Θεό, μέσω της (κατὰ χάριν) θεοποίησης της φύσεώς του.

Εν ολίγοις, θέλουμε να τονίσουμε ότι το συγκεκριμένο αυτό κείμενο, για την αποστολή της Εκκλησίας, περιέχει πολλά καλά στοιχεία, όπως είναι η έμφασή του στην ορθή άσκηση της ανθρωπίνης ελευθερίας, στην επιδίωξη της ειρήνης και της δικαιοσύνης, στους αγώνες κατὰ των διακρίσεων, στην αναγνώριση των ποικιλόμορφων προβλημάτων με όρους της κοσμικής και καταναλωτικής ιδεολογίας της σύγχρονης κουλτούρας μας, και ούτω καθεξῆς - όλοι αυτοί είναι αξιέπαινοι και Θεάρεστοι στόχοι, αλλά όμως, δεν πρέπει να επιδιώκεται η επίτευξή τους με την εφαρμογή εσφαλμένων ανθρωπολογικών και θεολογικών εννοιῶν.

Η φράση «ανθρώπινο πρόσωπο» θα έπρεπε να αντικατασταθεί σε όλη την έκταση του κειμένου με τον πιο ικανοποιητικό όρο «άνθρωπος», ειδικά σε φράσεις-κλειδιά όπως «η αξία του ανθρώπινου προσώπου» (άρθ. 1.iii). Αντίστοιχα, κάποιοι άλλοι αμφιλεγόμενοι ή εσφαλμένα εφαρμοσμένοι ανθρωπολογικοί όροι, πρέπει να ελεγχθούν εξονυχιστικά και να διορθωθούν (όπως η χρήση του όρου «κοινωνικό φύλο-gender», όταν στην πραγματικότητα εννοούν το φύλο-sex). Πβ. Πρόλογος, αρθ. 5 [ii, iii]).

Παρατηρήσεις επί της διαδικασίας και αυθεντίας της Συνόδου

Τέλος, πρέπει να πούμε δύο λόγια σχετικά με τις λειτουργικές διαδικασίες που καθορίστηκαν για τη Σύνοδο, εν σχέσει προς την (δεσμευτική) ισχύ των επισήμων κειμένων που τυχόν θα εγκρίνει, για τον Ορθόδοξο κόσμο.

Δεν είμαστε οι πρώτοι που σχολιάζουμε την **εσφαλμένη εκκλησιολογική δήλωση του άρθρου 22** του κειμένου - με τίτλο «Οι σχέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας προς τον λοιπό χριστιανικό κόσμο» - η οποία διατείνεται ότι «ή διατήρησις τῆς γνησίας ὀρθοδόξου πίστεως διασφαλίζεται μόνον διὰ τοῦ συνοδικοῦ συστήματος, τό ὅποιον ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπετέλει τόν ἀρμόδιον καί ἔσχατον κριτήν περὶ τῶν θεμάτων πίστεως». **Οι Ιερές Σύνοδοι της Εκκλησίας, ακόμα και αυτές που θεωρούνται Οικουμενικές στη συνείδηση της Εκκλησίας, ποτέ δεν ήταν «ο αρμόδιος και έσχατο κριτής σε ζητήματα πίστεως**, «αλλά μάλλον η Αγιοπνευματοκίνητη επιβεβαίωση του ενός κριτηρίου της Πίστεως, που είναι το ξεκάθαρο θέλημα του Χριστού. Η αληθινή Ορθόδοξη Πίστη δεν διατηρείται «μόνον ... χάρη στο συνοδική θεσμό» της Εκκλησίας, αλλά δια της ακαταγώνιστης ενεργού αρχηγίας του Χριστού επί του Σώματός Του, την οποία οι ορθώς συσταθείσες και δια προσευχής διατηρούμενες ενωμένες Σύνοδοι, φανερώνουν μάλλον, παρά καθορίζουν.

Αυτό επιτυγχάνεται δια της χαρισματικής, Αποστολικής Χάρης, εναποτεθείσης στους Ιεράρχες της Εκκλησίας, η οποία, με τη συνοδική προσευχή και περισυλλογή, αποκαλύπτει μυστικώς το θέλημα του Θεού, ο Οποῖος ομιλεῖ στους ιερουργούς Του και διαμέσου αυτών. Γι' αυτόν τον λόγο, εκείνες οι σύνοδοι οι οποίες έχουν αξιολογηθεί από την Εκκλησία ως έχουσες εξουσία δεσμευτική για το έργο και την ζωή αυτής, είναι εκείνες στις οποίες διατηρείται η πλήρης ελευθερία της επισκοπικής χάριτος. Κάθε επίσκοπος εκδηλώνει εξίσου το Αποστολικό χάρισμα και, στη σύνοδο, κάθε επίσκοπος είναι ελεύθερος να υψώσει τη φωνή του στην ολομέλεια της συνάξεως. Μόνο κατά τέτοιον τρόπο δύνανται οι σύνοδοι να αποφανθούν ως έδοξεν... τω Αγίω Πνεύματι και ημῖν (Πράξεις 15,28) και να διακηρύξουν αυθεντικώς το θέλημα του Κυρίου.

Τόσο οι προσδιορισμοί που έγιναν μέσω της Προσυνοδικής διαδικασίας, όσο και η απόφαση των Προκαθημένων των Αυτοκεφάλων Εκκλησιών, όπως διατυπώνονται στα άρθρα 3, 12 και 13 του «Κανονισμού Οργάνωσης και Λειτουργίας της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας», καθιστούν σαφές ότι η Πανορθόδοξη αυτή σύναξη, που πρόκειται να λάβει χώρα φέτος, δεν θα έχει τον χαρακτήρα αυτών των Συνόδων. Εμείς σπεύδουμε να προσθέσουμε, με πνεύμα πληρότητας πίστεως και αγάπης, ότι αυτό σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να έχει αξία και σημασία η μέλλουσα σύνοδος. Μάλιστα προσευχόμαστε για να αποβεί μια εποικοδομητική συνάντηση, που θα επιτρέψει την αναβάθμιση του διορθοδόξου διαλόγου και του κοινού έργου που επιτελείται. Ωστόσο, μία σύνοδος, η οποία περιλαμβάνει μόνον έναν προκαθορισμένο αριθμό αντιπροσωπευτικών επισκόπων (άρθ. 3.ι) και στην οποία οι ψηφοφορίες για την έγκριση των κειμένων θα γίνονται μ' ένα καινοτόμο μοντέλο - «μία Εκκλησία, μία ψήφος» - βάσει του οποίου η ψηφοφορία «θα διενεργείται από τις αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες και όχι από κάθε συγκεκριμένο μέλος των κατά τόπους αντιπροσωπειών που εκπροσωπούνται στη Σύνοδο» (άρθ. 12.ι), και όπου ρητά δηλώνεται ότι

«η ψηφοφορία μίας Εκκλησίας στη Σύνοδο, όχι ενός μέλους της αντιπροσωπείας, δεν αποκλείει την πιθανότητα ένας ή και περισσότεροι ιεράρχες της αντιπροσωπείας μιας συγκεκριμένης αυτοκέφαλης Εκκλησίας να λάβουν αρνητική θέση έναντι προτεινόμενων τροποποιήσεων ή και ολόκληρου κειμένου» (αρθ. 12.ii) και η οποία υποβαθμίζει κάθε τέτοια διαφορετική άποψη» αποτελεί «εσωτερική υπόθεση της Εκκλησίας εκείνης, στην οποία ανήκουν οι ιεράρχες» (αρθ. 12.iii.) - όλα τα προαναφερθέντα σημαίνουν ότι, **όποια κείμενα εγκριθούν σε αυτή τη σύνοδο, μπορεί πράγματι να έχουν «μια πανορθόδοξη εγκυρότητα», (αρθ. 13.ii.) αλλά αυτή η εγκυρότητα δεν μπορεί να είναι δεσμευτική ούτε δογματική**, αλλά θα αντιπροσωπεύει μόνον την άποψη των ιεραρχών εκείνων, στους οποίους επετράπη, βάσει αυτών των ρυθμίσεων να είναι παρόντες, να εκφράσουν την θέση τους, και να έχουν μια ψήφο.

Αν και είμαστε ικανοποιημένοι με την επιμονή που υπάρχει στο ζήτημα της ομόφωνης συναίνεσης για κάθε τροποποίηση (art. 11.ii), καθώς και της εγκρίσεως των ίδιων των κειμένων (άρθ. 13.i), ως επαρκή διασφάλιση κατά της δυνατότητας επιβολής οποιουδήποτε κειμένου με ψήφο απλώς «κατά πλειοψηφίαν», εντούτοις παραμένει το γεγονός ότι, ακόμη και σε τέτοιες περιπτώσεις, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται στη σύνοδο με την ομόφωνη συναίνεση των παρόντων, οι αποφάσεις αυτές δεν μπορεί ποτέ να θεωρηθούν ότι αποτελούν επαρκή μαρτυρία της συναίνεσης του συνόλου της Εκκλησίας, ως εκ τούτου η αυθεντία εγκυρότητας που φέρουν πρέπει να κριθεί ανάλογα.

Συμπέρασμα

Γράψαμε τα παραπάνω, αφενός για να συμβάλλουμε με ορισμένες καίριας σημασίας διορθώσεις στα κείμενα που πρόκειται να εξεταστούν στην προσεχή σύνοδο, με πνεύμα αδελφικής συνεργασίας, συμφωνίας και υποστήριξης των αδελφών Ιεραρχών και κληρικών των άλλων Τοπικών Ορθοδόξων Εκκλησιών, οι οποίοι προαναφέρθηκαν στην παρούσα επιστολή, συμβάλλοντας και αυτοί με παρόμοιο τρόπο· αφετέρου δε θέλουμε δια της παρούσης να καθησυχάσουμε το πιστό ποίμνιο που μας έχει ανατεθεί από τον Χριστό, για την ιδιαίτερη προσοχή με την οποία εξετάστηκαν τα κείμενα αυτά από τους ποιμένες τους. Η διαδικασία αντιμετώπισης των ποιμαντικών αναγκών σε κάθε δεδομένη εποχή, απαιτεί έντονη προσευχή και ασκητική αφοσίωση από όλους τους Χριστιανούς, καθώς και αποφασιστική, αφοσιωμένη εργασία με σκοπό να διασφαλιστεί - σε κάθε επίσημο έγγραφο που δημοσιοποιεί η Εκκλησία - η πιστότητα προς το Ευαγγέλιο μας, την αγία μας παρακαταθήκη. Όλα αυτά τα κείμενα, τώρα, όπως και σε όλη την πορεία της ιστορίας, διέρχονται από πολλά στάδια προετοιμασίας και αναθεωρήσεως· το γεγονός ότι εμείς, από κοινού με άλλους, έχουμε εντοπίσει σοβαρά προβλήματα σε ορισμένα από τα κείμενα, που εκκρεμεί η εξέτασή τους από την προσεχή Σύνοδο δεν πρέπει επ' ουδενί να είναι αφορμή για φόβο ή ανησυχία. Το Άγιο Πνεύμα, το Οποίο πάντοτε καθοδηγεί την Εκκλησία με αγάπη, δεν είναι μακριά από εμάς στις μέρες μας· και η Εκκλησία δεν είναι στην εποχή μας, ούτε ήταν ποτέ, στερημένη από την ηγεσία της Αληθινής Κεφαλής της, του Χριστού και Θεού μας, στον Οποίον εναποθέτουμε πλήρως την πίστη μας ότι Εκείνος θα οδηγήσει το Σώμα Του, την Εκκλησία, σε όλη την αλήθεια.

Ζητούμε τη θερμή προσευχή όλων των πιστών μας, ώστε αυτοί καλώς εστηριγμένοι επί την πέτραν της Εκκλησίας, να μπορούν πράγματι με τις ικεσίες τους να στηρίξουν όλους τους Ιεράρχες οι οποίοι θα εργαστούν για το καλό αυτών των διαλόγων και της μέλλουσας Συνόδου.

Υπεγράφη,

Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας της Διασποράς

+ HILARION,

Metropolitan of Eastern America and New York, President of the Synod of Bishops.

+ MARK,

Archbishop of Berlin and Germany.

+ KYRILL,

Archbishop of San Francisco and Western America, Secretary of the Synod of Bishops.

+ GABRIEL,

Archbishop of Montreal and Canada.

+ PETER,

Bishop of Cleveland.

+ NICHOLAS,

Bishop of Manhattan.

[Μετάφραση από τα Αγγλικά: Χαρά Λιαναντωνάκη]

[1] Π.χ. στην ξεκάθαρη γλώσσα του Μ. Βασιλείου στην 1η Κανονική επιστολή (Επ. 188), καθώς και στον Α' Κανόνα του, στην ερμηνεία του Αγ. Νικοδήμου του Αγιορείτου για το ίδιο θέμα αλλά και σε πολλά θέματα της Εκκλησιαστικής Παραδόσεως.

[2] Από αυτή την άποψη είμαστε ιδιαίτερα ευγνώμονες στον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιερόθεο, για την σαφήνεια της επιστολής του προς την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος (18 Ιανουαρίου 2016), όπου εφιστά την προσοχή στην υπονοούμενη παρουσία της λεγόμενης «Βαπτισματικής Θεολογίας», που τίθεται μέσω της αναφοράς του (προσυνοδικού) εγγράφου στον 7ο κανόνα της Β' 'Οικουμενικής Συνόδου, και στον 9ου Κανόνα της Πενθέκτης και η οποία, σημειώνει ο Σεβασμιώτατος, θέτει υπό αμφισβήτηση την απόφαση των Πατριαρχών, του 1756, σύμφωνα με την οποία **το ένα βάπτισμα της Ορθοδόξου Εκκλησίας δεν έχει όμοιό του και σε άλλες ομολογίες.**

[3] Είμαστε ευγνώμονες, ως προς τα προαναφερθέντα σημεία, για τη σαφήνεια που προσέφερε η πρόσφατη επιστολή του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Λεμεσού κ. Αθανασίου (με ημερομηνία 11 Φεβρουαρίου, 2016), με τις απόψεις του οποίου είμαστε σύμφωνοι.

[4] Δείτε την κοινή δήλωση του Πατριάρχη Κυρίλλου και του Πάπα Φραγκίσκου, 12 Φεβ, 2016, ενότητα 24.

[5] Επισημαίνουμε την προσεκτική ακρίβεια που απαιτείται στο ζήτημα αυτό, καθότι το κείμενο χρησιμοποιεί τόσο κάποιες ορθές αναφορές στον «άνθρωπο», όσο και λανθασμένες αναφορές στο «ανθρώπινο πρόσωπο». Οι τελευταίες, που αποτελούν την καρδιά των θεολογικών προβλημάτων, εντοπίζονται στα εξής (Άρθρο 1 Τίτλος· 1. Γ, 2.α,γ·3.α· 6.ε). Όσον αφορά τους αναγνώστες αυτών των κειμένων από μεταφράσεις, το πρόβλημα ορισμένες φορές είναι σύνθετο (λ.χ., η ευρέως κυκλοφορηθείσα αγγλική μετάφραση, που δεν είναι μία επίσημη μετάφραση των προ-Συνοδικών Διασκέψεων, δημιουργεί συχνά σύγχυση στο επίμαχο θέμα, επειδή αδυνατεί να διακρίνει ανάμεσα στους διαφορετικούς όρους του επίσημου κειμένου, αποδίδοντας σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις τον όρο άνθρωπος ως «Human person» πρβ.. Pref. paras. 2, 4; art. 1.i; multiple instances in 2.i; 6.iii, x; multiple instances in 6.xii, 6.xv).

[6] Σημειώνουμε εδώ μια σημαντική διάκριση που αφορά τη χρήση θεολογικής ορολογίας

στη Ρωσική και στην ελληνική γλώσσα: **Η Ρωσική διαφοροποιεί τον όρο Лицо (που χρησιμοποιείται αναφορικά με τα Θεία Πρόσωπα, Лицы, της Αγίας Τριάδος) από τον όρο личность, που ενίοτε χρησιμοποιείται αναφορικά με τον άνθρωπο**, διότι διατηρεί τη διάκριση ανάμεσα στον τύπο των Προσώπων που προσδιορίζονται στην Τριάδα και στην ύπαρξη των ανθρωπίνων όντων. Συνεπώς, στην επίσημη Ρωσική έκδοση του παρόντος κειμένου η επίμαχη φράση αποδίδεται πάντοτε *человеческая личность* και όχι *человеческое лицо*. Απεναντίας, στην ελληνική γλώσσα δεν υφίσταται τέτοια γλωσσολογική διάκριση και ως εκ τούτου η φράση αποδίδεται σε κάθε περίπτωση ως ‘άνθρωπινον πρόσωπον’, όρος εντελώς απαράδεκτος. Αυτό λοιπόν εγείρει, εκτός από ζητήματα θεολογικής ακριβείας και **ένα διαδικαστικό πρόβλημα όσον αφορά τα Κείμενα της Συνόδου**, επειδή η επίσημη έκδοση του Ρωσικού κειμένου χρησιμοποιεί διαφοροποιημένη ορολογία, που δεν χρησιμοποιείται αντίστοιχα στα ελληνικά. Περαιτέρω ανακολουθία όρων υφίσταται στη γαλλική έκδοση του Κειμένου, που αναφέρει περίπου δώδεκα φορές τον όρο “la personne humaine” (ή μια παραλλαγή αυτού) - αντί για επτά φορές στις εκδόσεις της Ρωσικής γλώσσας και της ελληνικής γλώσσας - χρησιμοποιώντας τον συχνά όπου στο αντίστοιχο ελληνικό κείμενο διαβάζουμε *ὁ ἄνθρωπος* και στο αντίστοιχο Ρωσικό διαβάζουμε *человек* (λ.χ. στον Πρόλογο· κεφ. 1.ii.). Κατά συνέπεια έχουμε τρία διαφορετικά Κείμενα μάλλον, με διαφορετικές διακρίσεις και γλωσσικές εκφράσεις, παρά μια τρίπτυχη παρουσίαση ενός ενιαίου κειμένου σε μετάφραση.

[7] Τόσο η Ρωσική όσον και η ελληνική έκδοση περιλαμβάνουν αυτή την εσφαλμένη θεολογική διατύπωση, προσδιορίζοντας την Αγία Τριάδα ως «*общение Божественных Лиц*» και «*Κοινωνία των Θείων Προσώπων*».

(Ιστολόγιο πρωτοπρεσβυτέρου Δημητρίου Αθανασίου)